

1

Kun je verlangen naar een vaderland dat je nooit hebt gezien – dat zelfs je ouders alleen maar kennen uit de vervaagde herinneringen van hun ouders?

Het volstaat om hier, in de zinkgaten van ballingschap, geboren te worden.

Het waren de woorden van Nazim, de fixer van Shatila. De datum van mijn fotobestanden geeft aan dat het 30 mei 2019 was. Hoewel ik toen al enkele weken in Beiroet had verbleven, leerde ik pas op die dag, zo besef ik nu, de stad en haar inwoners echt kennen. Meer dan

een jaar is voorbijgegaan. Hoe anders was de wereld, hoe anders was ik, maar hoe accuraat zijn die woorden van hem gebleven. Die zinkgaten.

Gedurende enkele uren volgde hij me als een tweede schaduw, maar tot een echt gesprek kwam het niet. Daar stond zijn hoofd niet naar, en het mijne evenmin. Ik was bezorgd om mijn materiaal, in het bijzonder de wissellenzen die ik niet uit mijn rugzak durfde te pakken, zelfs niet toen het gebrekkige licht erom vroeg.

We hadden afgesproken bij de ingang van het Mar Elias-kamp. Toen de taxichauffeur mijn bestemming hoorde, trapte hij het gaspedaal diep in zonder vragen te stellen. Uit zijn autoradio klonk de stem van Fairuz. Een ceder in de vorm van een kerstboom bengelde aan zijn achteruitkijkspiegel. Hij perste nog net 'veel geluk' tussen zijn lippen voor ik het portier dichtgooide.

De ingang van Mar Elias bestond uit niet meer dan een korte, steile straat met trappen aan weerszijden. Op het eerste gebouw links was een metershoog portret van Yasser Arafat geschilderd, ertegenover stond een laag appartementsblok met oranje-wit gestreepte luifels boven de balkons. Door de ochtendzon en de vale, okerkleurige verf op de gevels baadde alles in een gelig licht. De fixer was er nog niet, dus appte ik snel naar Willem om hem te laten weten waar ik was en waar ik heen zou gaan.

Tussen de gebouwen hingen draden en slingers

met driehoekige, gele vlaggen. Nog verder kon ik een groen spandoek zien, met witte Arabische letters. Voorzichtig begon ik te fotograferen: de aan de kant geparkeerde bromfietsen, de oude man op het einde van de weg die naar de hemel zat te staren, de kinderen die gehurkt steentjes voor zich uit gooiden.

‘Wat denk je dat je hier aan het doen bent?’ snauwde een jongeman in gebroken Engels. Ik vertelde dat ik een afspraak had met een zekere Nazim, met wie ik naar Shatila zou doorrijden. Hij liep op mij toe en zei dat hij niemand kende die zo heette, maar werd in zijn pas onderbroken door een bromfiets die ronkend kwam aanrijden, en met een korte draaibeweging vlak achter ons tot stilstand kwam. Het bleek mijn fixer te zijn. Hij was meer jongen dan man, met een baardgroei die slechts onregelmatig over zijn kin en wangen was verdeeld. Zijn groeispuurt had hij al doorgemaakt, maar net als bij een jonge hond die reeds zijn volle lengte heeft bereikt, zonder in de breedte te zijn volgroeid, leken zijn armen en benen te groot voor hem. Hij had iets klungeligs en aan dat onbeholpen lichaam vertrouwde ik mijn veiligheid toe.

Hij stopte de andere jongen iets toe. Ze wisselden nog wat woorden en omhelsden elkaar vluchtig, zelfs enigszins afstandelijk, ten afscheid. Daarna wendde Nazim zich tot mij: ‘Vooraf betalen. Er zijn regels die je moet volgen. Als je niet naar me luistert, ben je zelf verantwoordelijk voor wat er gebeurt.’ Pas nadat ik

hem het afgesproken bedrag gaf, nam hij zijn zonnebril even af en schudde mij de hand. ‘Nazim, en jij?’

‘Mona.’

‘Mona?’

‘Ja, zoals in Mona Lisa.’

‘Mona Lisa?’

De regels waren eenvoudig. ‘Eenmaal in het kamp, doe je wat ik zeg. Als ik zeg “stoppen met fotograferen” dan stop je, *onmiddellijk*. Als ik zeg “doorgaan” dan gaan we door, *onmiddellijk*. Als ik nog met iemand aan het praten ben, dan moet je op mij wachten. En je wijkt nooit meer dan enkele meters van mijn zijde. Duidelijk?’ Nog voor ik kon antwoorden, duwde hij mij zijn donkergrijze motorhelm die betere tijden had gekend in handen.

‘Duidelijk,’ antwoordde ik tegen zijn rug omdat hij zich alweer omgedraaid had. Achter op de bromfiets voelde ik zijn bezwete rug door onze kleding heen. De helm stonk naar sigaretten en iets wat ik niet kon plaatsen, maar ik klaagde niet. De rit van het ene kamp naar het andere zou maar enkele minuten duren.

We passeerden een voetbalstadion, Nazim wees er naar en riep iets wat verdween in de wind. We reden een rustig straatje in en hij stopte de brommer naast een stapel kartonnen dozen, plastic zakken en wat leek op afgedankte bouwmaterialen. Achter dat rommelige tafereel stonden lage bouwsels met verroeste, zinken golfplaten daken, met daarachter hogere gebouwen

die tegen elkaar drumden, vechtend om een beetje ruimte voor zichzelf. Nazim draaide zich om naar me en wees voor zich uit: ‘Shatila!’

De gebouwen waren vijf of zes verdiepingen hoog, misschien zelfs meer. Er viel weinig regelmaat of symmetrie te bespeuren. Sommige werden breder naarmate ze de hoogte ingingen; ik begreep niet hoe zulke constructies, waarbij de gevel van de benedenverdieping enkele meters smaller is dan die van de bovenste verdieping, overeind bleven. De ene keer waren de appartementsblokken tegen elkaar aan gebouwd, de andere keer werden ze van elkaar gescheiden door smalle spleten.

‘Vanaf nu luister je naar mij of anders heb je geen foto’s.’ Nazim tikte op de zijkant van zijn voorhoofd en strekte zijn hand. Ik gaf zijn helm terug. ‘Bedeck nu maar je hoofd. Dat zal voor iedereen beter zijn.’ Hij keek instemmend terwijl ik de sjaal die op mijn schouders hing losjes over mijn haren wikkelde. Hij duwde zijn brommer aan de hand voort en traag liepen we tussen het vuilnis richting de gebouwen die gemaakt leken om in te storten. Alles was rudimentair; voegmortel ontbrak vaak tussen de betonblokken, waar vensters hadden moeten zitten gaaptten soms vierkante, soms rechthoekige gaten in de muren. Hier en daar waren er balkons met lakens over de balustrades gehangen. Het was niet duidelijk of het gordijnen waren of de was die te drogen hing. Bewoonde ruwbouw.